

Marlena Gołębiowska, Łukasz Lewkowicz

Nowe szanse rozwoju dla Europy Środkowej: współpraca gospodarcza w ramach Inicjatywy Trójmorza

Inicjatywa Trójmorza (3SI) stanowi szansę na wzmocnienie współpracy gospodarczej w regionie Europy Środkowej – od wymiany handlowej i inwestycji po wspólne inicjatywy w zakresie kluczowych dla 3SI obszarów: transportu, energetyki i technologii cyfrowych. Równocześnie przed tą współpracą stoi wiele wyzwań. Zróżnicowane pozostaje znaczenie państw uczestniczących w 3SI jako wzajemnych partnerów handlowych i inwestycyjnych, różny jest także ich stopień zaangażowania politycznego w ten format współpracy regionalnej.

Współpraca gospodarcza. Poziom wzajemnych stosunków handlowych pomiędzy państwami 3SI jest zróżnicowany, a dyktuje go szereg czynników: potencjał poszczególnych rynków, wynikający z ich wielkości, poziomu rozwoju, posiadanych zasobów czy szeroko pojętej infrastruktury, a także bliskość geograficzna i kulturowa. Najnowsze dane roczne w tym zakresie wskazują, że w 2021 r. udział państw 3SI w wymianie handlowej ogółem w poszczególnych państwach wynosił¹:

- Łotwa – 36,9% (z tego najważniejsi trzej partnerzy handlowi z 3SI to kolejno: Litwa – 17,5%, Estonia – 9,7% i Polska – 5,4%),
- Chorwacja – 34,2% (Słowenia – 11,7%, Węgry – 8,0% i Austria – 6,1%),
- Słowacja – 30,7% (Czechy – 10,6%, Polska – 6,9%, i Węgry – 5,2%),
- Węgry – 28,1% (Słowacja – 5,5%, Austria – 5,3% i Polska – 5,0%),
- Litwa – 27,1% (Polska – 10,1%, Łotwa – 8,5% i Estonia – 4,1%),
- Rumunia – 24,0% (Węgry – 6,3%, Polska – 5,3% i Bułgaria – 4,1%),
- Słowenia – 23,8% (Austria – 6,7%, Chorwacja – 6,1% i Polska – 2,8%),
- Czechy – 23,2% (Polska – 7,4%, Słowacja – 6,3% i Austria – 3,7%),
- Bułgaria – 22,4% (Rumunia – 8,8%, Polska – 3,1% i Węgry – 2,8%),
- Estonia – 19,5% (Łotwa – 6,9%, Litwa – 5,6% i Polska – 4,0%),
- Austria – 18,8% (Czechy – 4,1%, Polska – 3,6% i Słowacja – 3,2%),
- Polska – 15,1% (Czechy – 4,6%, Słowacja – 2,2% i Węgry – 2,0%).

Równocześnie dodatnie saldo wymiany handlowej w ramach 3SI miały Polska, Czechy, Słowacja, Austria i Słowenia, natomiast ujemny Węgry, Rumunia, Bułgaria, Chorwacja, Litwa, Łotwa oraz Estonia.

Zróżnicowane pozostaje też znaczenie 3SI jako miejsca pochodzenia inwestycji dla poszczególnych państw w tym regionie. Według obliczeń PFR relacja inwestycji bezpośrednich z państw 3SI do całości inwestycji w 2019 r. wynosiła zaledwie 5,7% w Estonii, 8,6% w Polsce i 8,8% na Węgrzech. Równocześnie były państwa, gdzie ten odsetek był znacząco wyższy – 52,5% w Chorwacji, 44,1% w Słowenii i 38,2% w Słowacji².

Na wzajemne relacje handlowe i inwestycyjne w regionie 3SI w nadchodzącym czasie wpłyną dwa istotne zdarzenia. Po pierwsze – pandemia, która powodując poważne zakłócenia globalnych łańcuchów dostaw, przyczynia się do ich reorganizacji i poszukiwania wewnątrzregionalnych powiązań handlowych i inwestycyjnych. Po drugie – inwazja Rosji na Ukrainę, która wymusza zastąpienie kierunku wschodniego w relacjach gospodarczych – zarówno państwa agresora, jak i państwa, na terytorium którego konflikt militarny ma miejsce – innymi kierunkami, często państw 3SI. Ponadto wojna ukraińsko-rosyjska wpływa na przepływ

¹ Trade Map, www.trademap.org.

² Polski Fundusz Rozwoju, www.pfr.pl/ekspertyzy-ekonomiczne/raport-specjalny-trojmorze-obraz-wspolpracy.html.

bezpośrednich inwestycji zagranicznych do państw 3SI. Zniechęca bowiem inwestorów zagranicznych do lokowania pieniędzy w obawie o stabilność i bezpieczeństwo w regionie.

Uwarunkowania polityczne. Wyzwaniem dla rozwoju współpracy gospodarczej 3SI jest różny stopień angażowania się poszczególnych państw uczestniczących. Z jednej strony mamy te państwa, które postrzegają 3SI jako szansę na wzmocnienie swojej pozycji na arenie międzynarodowej, a przede wszystkim na forum UE. Traktują one Inicjatywę jako jeden z filarów zapewnienia bezpieczeństwa (energetycznego, infrastrukturalnego i cyfrowego). Przykładem takiego państwa jest Polska, która przyjmuje rolę inicjatora wielu działań i wyróżnia się zaangażowaniem wśród partnerów Inicjatywy. Poprzez 3SI zamierza ona sfinalizować projekty przyspieszające rozwój gospodarczy, tj. budowę infrastruktury Północ – Południe: szlaki drogowe Via Carpatia i Via Baltica, połączenie kolejowe Rail Baltica, korytarz wodny Dunaj – Odra – Łaba. Polska chce się stać również hubem gazowym w regionie. Ważnym krokiem w tym kierunku było wybudowanie i uruchomienie gazociągów Polska – Litwa, Polska – Słowacja i Baltic Pipe. Podobne stanowisko co do korzyści gospodarczych z przynależności do Inicjatywy mają także państwa bałtyckie czy Rumunia i Bułgaria.

Z drugiej strony mamy grupę państw, które praktycznie wcale nie angażują się w działalność 3SI lub mają ambiwalentny stosunek do tego formatu. Austria, która jest najbardziej rozwiniętym gospodarczo państwem 3SI, od początku nie bierze zasadniczo udziału w pracach formatu. Nie dołączyła dotąd do Funduszu Inwestycyjnego Inicjatywy Trójmorza (3SIIF), nie uczestniczy również w żadnym projekcie strategicznym. Poszczególne szczyty są ignorowane przez prezydentów Austrii – najczęściej państwo to reprezentują ambasadorowie.

Analogicznie wygląda sytuacja w państwach Grupy Wyszehradzkiej (V4). Czechy stosunkowo słabo angażują się w 3SI, chociaż zauważalna jest większa otwartość na ten format po wyborach parlamentarnych w 2021 r. Podobnie jak Austria, Czechy nie należą do 3SIIF. Obawiają się, że zacieśnienie kooperacji w ramach 3SI osłabi pozycję V4 i zagrozi projektom gospodarczym, które realizują razem z Niemcami. Zaangażowanie Słowacji w Inicjatywę pozostaje nieznaczące, a gotowość do jej promowania na poziomie prezydenckim zmniejsza się. Dla Słowaków priorytet ma ekonomiczny wymiar działalności Inicjatywy. Podchodzą oni pragmatycznie do tego formatu i obecnie nie widzą żadnej wartości dodanej z zaangażowaniem się w 3SIIF – stawiają raczej na lepsze wykorzystanie środków z UE. Wspomniane państwa sprzeciwiają się również instytucjonalizacji 3SI. Węgry, podobnie jak Czechy i Słowacja, mają ambiwalentny stosunek do 3SI i traktują ten format jako pewne uzupełnienie dla V4. Władze węgierskie kładą nacisk na gospodarczy wymiar współpracy, oczekują również praktycznych rezultatów kooperacji. Od kilku lat Węgry podejmują jednak pewne działania na rzecz pogłębienia współpracy trójmorskiej (przystąpienie do 3SIIF, propozycja powstania sekretariatu Inicjatywy w Budapeszcie). Jednym z głównych wyzwań utrudniających zaangażowanie się Węgrów w 3SI są bliskie polityczne i gospodarcze relacje tego państwa z Rosją.

Deklaracje współpracy gospodarczej po szczycie w Rydze. W deklaracji podsumowującej szczyt Inicjatywy Trójmorza w Rydze podtrzymano ekonomiczny charakter 3SI ([„Komentarze IEŚ”, nr 639](#)). Strona łotewska zadeklarowała wsparcie działalności izb handlowych, których spotkanie odbyło się w ramach Forum Biznesu. Podczas szczytu ogłoszono również powstanie Polsko-Łotewskiej Izby Przemysłowo-Handlowej, która ma m.in. wspierać inwestycje w energetykę wiatrową na Morzu Bałtyckim. Jednym z członków założycieli nowej izby jest należąca do Grupy ORLEN spółka ORLEN Latvija. To największy sprzedawca paliw na Łotwie, dostarczający produkty paliwowe na rynek od niemal dwudziestu lat.

Państwa 3SI w Rydze potwierdziły także poparcie dla ukraińskich starań o członkostwo w UE i nadały temu państwu status partnera uczestniczącego w Inicjatywie. Docelowo ma to umożliwić m.in. udział Ukrainy w trójmorskich projektach infrastrukturalnych i energetycznych, a także wspomóc odbudowę tego państwa po zakończeniu wojny. Niektóre państwa 3SI już podejmują rozmowy ze stroną ukraińską na temat powojennej współpracy (np. odbywają się spotkania strony słowackiej z przedstawicielami ukraińskich władz lokalnych w obwodzie kijowskim dotyczące odbudowy tamtejszej infrastruktury publicznej). Podczas szczytu na Łotwie o swoim zaangażowaniu w 3SI przypomnieli również Amerykanie, mający w tym formacie status obserwatora. Na Forum Biznesu amerykańska agencja rozwoju DFC potwierdziła wkład do 3SIIF o wartości 300 mln USD. Wzrasta zainteresowanie 3SI drugiego państwa o statusie obserwatora – Niemiec – które są jednocześnie

głównym partnerem handlowym państw Inicjatywy. Na razie nie zdecydowały się one jednak na wkład finansowy do 3SIIF. Na Forum Biznesu w Rydze obecni byli również przedstawiciele biznesu z Wielkiej Brytanii, Japonii oraz Szwecji.

Wnioski

- Wyzwanie dla rozwoju współpracy gospodarczej państw 3SI stanowi zróżnicowane znaczenie państw uczestniczących w 3SI jako wzajemnych partnerów handlowych i inwestycyjnych, a także różny stopień ich zaangażowania w ten format współpracy regionalnej. Inicjatorem i promotorem wielu działań realizowanych w ramach 3SI jest Polska, która pełni rolę nieformalnego lidera ugrupowania. Stosunkowo aktywne są także te państwa, które w przeszłości organizowały kolejne szczyty Inicjatywy. Istnieje również grupa państwa pasywnych wobec kolejnych działań trójmorskich. Zalicza się do nich Austrię oraz pozostałe państwa V4.
- Dalsze zwiększanie stopnia współpracy gospodarczej w ramach 3SI będzie sprzyjać przyspieszeniu procesu rozwoju gospodarczego całego regionu. Rządy państw 3SI powinny tworzyć dogodne polityki i regulacje, które będą zachęcać do takiej współpracy i ją ułatwiać. Proponowane działania to np. zwiększenie wsparcia dla MŚP i start-upów poprzez ustanowienie regionalnego programu akceleratorów przedsiębiorczości, ułatwianie tworzenia partnerstw publiczno-prywatnych w celu przyciągania bezpośrednich inwestycji zagranicznych czy stworzenie regionalnej agencji promocji handlu i inwestycji w celu koordynowania działań w tym zakresie. Kluczowe jest także ułatwianie tworzenia regionalnych i transgranicznych projektów infrastrukturalnych w celu poprawy łączności, w tym poprzez wykorzystanie możliwości finansowania z Unii Europejskiej.
- Innym pomysłem na usprawnienie działalności 3SI jest powstanie wspólnego sekretariatu (w jednym z państw, ewentualnie rotacyjnego). Instytucjonalizacja formatu umożliwiłaby uporządkowanie organizacji szczytów, ułatwiłaby spotkania polityków i biznesmenów, pozwoliłaby również na skuteczniejszą działalność promocyjną wewnątrz 3SI oraz na arenie międzynarodowej.